

Forró Lajos

Az 1944–1945-ös délvidéki megtorlások helytörténeti kutatásainak lehetőségei, lehetséges irányai

A történelemtudomány számára elfogadott, hogy az 1944–1945-ös délvidéki események kutatását régiókra bontva kell elvégezni, feltérképezni. Nagyon nehéz a kutatóknak az egész területre vonatkozó adatokat összegyűjteni. Azzal, hogy egy-egy kutató viszonylag kisebb területet vesz nagyító alá, lényegesen pontosabb képet kaphatunk az eseményekről, az áldozatok számáról. Emellett lehetőség nyílik az ok-okozati összefüggések vizsgálatára is. Az így feltárt települések adatait a későbbiekben összesítve talán képet kaphatunk az események egészéről.

A kivégzettek száma sajnos a mai napig ismeretlen, mert vannak helységek, ahol nem lehet tudni, hány embert végeztek ki. Ahol csak lehet, pontosan össze kell gyűjteni az áldozatok nevét. Fontos ez, hiszen csak az ellenőrzött, hiteles adatokat nem lehet meghazudtolni, lesöpörni az asztalról. Ez a feladat a helytörténészekre hárul.

Láthattuk, hogy a témával kapcsolatban megjelent átfogó munkák nem alkalmasak az események pontos ismertetésére és alkalmatlanok az áldozatok névsorának teljes, vagy megközelítőleg teljes összegyűjtésére.

Mivel a téma majd ötven évig hallgatásra volt ítélve, a történészek igencsak későn láthattak neki a munkának.

Az 1990. esztendőben megtört a jég. A *Magyar Szó* 1990. október 14-től 1991. február 27-ig tartó sorozatban, 130 részben közölte olvasóival és a világ nyilvánosságával az események vázlatos menetét, valamint részleteket az 1944–1945-ös vérengzés lefolyásáról. A sorozat Matuska Márton újvidéki újságíró tollából született, és a *Negyvenöt nap negyvennégyben* címet kapta. Matuska kutatásai során meglehetősen sok áldozat neve előkerült, és képet lehetett alkotni a történetek méreteiről. A sorozat később könyvként is megjelent 1991-ben Újvidéken,²³ és még ugyanebben az évben Budapesten²⁴ is. Matuska könyvében a Délvidéken történt összes megtorlást próbálja feldolgozni, azonban a dokumentumok hozzáférhetetlensége és hiánya, valamint a téma kiterjedésének nagysága miatt sok a pontatlan adat. Felhasználja ugyan az akkor hozzáférhető dokumentumokat, sőt a többi hiányosságot megpróbálja pótolni a szemtanúkkal készített beszélgetésekkel, előtérbe helyezve az oral history módszerét, de a téma nagysága miatt a könyv csupán bepillantást enged az események menetébe, és semmiképpen nem tud mindenütt pontos, megcáfолhatatlan tényeket adni. A könyv erejét mégis leginkább a szemtanúkkal folytatott beszélgetések adják, valamint az, hogy tulajdonképpen konkrét bizonyítékokkal alátámasztva elsőként veti fel Tito és a jugoszláv partizánok felelősségét, valamint a haláltáborok (Járek, Gákovó, Kruševlje) létezését.²⁵

²³ Matuska Márton: *A megtorlás napjai*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1991.

²⁴ Matuska Márton: *A megtorlás napjai*. Montázs Könyvkiadó, Budapest, 1991.

²⁵ Matuska Márton: i. m. 369-381.

Az anyaországban időközben megjelent Cseres Tibor: *Vérbosszú Bácskában* című könyve.²⁶ Az író összegyűjtötte, feldolgozta a bácskai magyarok irtására vonatkozó elszórt publikációkat, olvasói leveleket és egyéb dokumentumokat. Valószínűleg felhasználta Matuska Márton Magyar Szóban megjelent cikksorozatát is. Ez a munka hiteles és tudományos történelmi képet nem fest az eseményekről, inkább regényes változat, amelyben a szerző írói átéléssel ábrázol. Nyersen, realisztikusan, döbbenetesen fogalmaz, ám kétségtelen, hogy a könyv nem tudományos mű. Valahol a regény és a dokumentum határán van, de ez utóbbi minősítés esetében megállapítható fogyatéka a számadatok pontatlansága. Emellett hibája, hogy nem ad teljes képet az egész régióban történekről. (Matuska könyvének is ez a hiányossága.) Cseres állításait elsősorban statisztikai adatainak pontatlansága miatt lehet könnyen cáfolni. (A könyvében közölt adatok szerint Csúrogon 3000, Zsablyán pedig 2000 áldozat volt '44-ben, holott egyik faluban sem volt összesen ennyi magyar lakos.²⁷) Az 1944–1945-ös periódus vajdasági eseményeinek kutatását végző Ankét Bizottság szerint Cseres műve szerbellenes színezetű, és sok történelmi pontatlanságot tartalmaz.²⁸

Az anyaországban a témával kapcsolatos áttörést jelenti A. Sajti Enikő 2004-ben megjelent könyve,²⁹ melyben egy fejezet szentel a délvidéki vérengzéseknek. Az első igazán tudományos igényességgel készült mű, amely a dokumentumok, levéltári adatok, korabeli újságok összesítésével világít rá a tör-

²⁶ Cseres Tibor: *Vérbosszú Bácskában*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1991.

²⁷ Cseres Tibor: *Vérbosszú Bácskában*. 245., 247.

²⁸ *Istina...* Međunarodni naučni skup. Skupština AP Vojvodine. Novi Sad, 2004. 101.

²⁹ Sajti Enikő: *Impériumváltások, revízió, kisebbség. Magyarok a Délvidéken 1918–1947*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2004.

téntekre. Teszi ezt mindenféle érzelmi megnyilvánulás nélkül, magukra a valódi tényekre alapozva. Az áldozatok számát is meglehetősen tág határok közé helyezi, mert a feltárt adatok ezt teszik lehetővé számára. Konkrét helységekre ugyan nem tér ki a szerző, az események egészéről ad inkább képet, tudományos igényességgel. Műve mindenképpen alap a téma helytörténeti kutatóinak.

Nem időrendben haladva, még két összefoglaló munkáról kell szólni, amelyek megpróbálnak pontos képet adni az eseményekről.

Dr. Mészáros Sándor adta ki 1995-ben a kutatásait tartalmazó könyv első kötetét.³⁰ Ez csak a Bácskára vonatkozó adatokat tartalmazza, és az áldozatok névsorának tekintetében nem a teljesség igényével készült. Elképzelése arra alapozódott, hogy Jugoszlávia Hivatalos Lapjának holtta nyilvánítási hirdetéseiből megkísérelje név szerint összeírni a tárgyalt idő alatt, tehát az 1941–1945 között elveszett délvidéki magyarok közül azokat, akiket nem írtak be a halotti anyakönyvekbe, hanem a hozzátartozók kezdeményezésére, utólag, bírósági eljárás útján holtta nyilvánítottak. Az akkori jugoszláv törvények értelmében ugyanis az eltűnt személyeket a hozzátartozók kérésére holtta lehetett nyilvánítani, és az erről szóló bírósági végzést hirdetésként közölni kellett az akkori hivatalos közlönyben, a Föderatív Jugoszláv Népköztársaság Hivatalos Lapjában, ugyanúgy, mint mindenkit, aki a háborúban eltűnt. Sajnos ez nem adhat hiteles képet a kivégzett magyarokról, mert sok helyen egyáltalán nem volt holtta nyilvánítás. A hivatal pedig a bejelentésig eltűntként kezelte az illetőt, nem pedig halottnak.³¹ Időnként hiába nyilván-

³⁰ Mészáros Sándor: *Holtta nyilvánítva. Délvidéki magyar fátum 1944–45.* I. Bácska. Budapest, 1995.

³¹ Matuska Márton: *Számvetés.* Hunsor Info Media – HHRW. www.hunsor.se/delvidekiholokaust/

vánították holtta a kivégzettet hozzátartozói, a halál időpontját jóval későbbre helyezi a „gondos” jugoszláv adminisztráció.

A mű néhány településsel kapcsolatban nem tartalmazza a kivégzettek névsorát. Kanizsa is ezek közé tartozik. Ezzel összefüggésben megemlíti, hogy 1944 *tragikus őszén 300 embert végeztek ki. Állítólag egyik kanizsai ítéletvégrehajtó, Ugranov Dušan-Duško a 300. hulla láttán a következő szavakkal tiltakozott „Elvtársak, hagyjuk abba. Ha megölik minden magyart, ki fog nekiünk dolgozni.”* Ezeket az adatokat kétségkívül Cseres könyvéből veszi át, még ha ezt nem is jelzi. A későbbiekben megemlíti néhány kanizsai áldozat holtta nyilvánítását, de konkrétan csak néhány esetet említ. A háromszáz kivégzett magyarra vonatkozó adatot az 1941. évi őszi magyar népszámlálási adatok és a katonai közigazgatás 1944. december végi adatainak összehasonlításával magyarázza.³² Sajnos könyvéből teljesen kizárja az oral history módszerét, így még csak meg sem próbálja ellenőrizni adatait a visszaemlékezők által. Mészáros Sándor nem tudta folytatni kutatásait időközben bekövetkezett halála miatt. Könyvének második kötetét³³ 2000-ben adta ki felesége. Ez a mű a bánási, szerémségi, baranyai és muravidéki adatokat tartalmazza az első kötethez hasonló módon.

A negyedik és eddig egyben az utolsó átfogó munka Aleksandar Kasaš nevéhez fűződik.³⁴ Az újvidéki történész 1996-ban megjelent könyvében mintegy ötezer főre becsüli a „háborús bűnösök” elleni akció áldozatainak számát. Kasaš korabeli jugoszláv adatokra hivatkozik, de konkrét forrásokat nem nevez meg. Illetve adatainak forrását a *Knjiga evidencije streljanih*

³² Mészáros Sándor: i. m. 68.

³³ Mészáros Sándor: *Holtta nyilvánítva*. Délvidéki magyar fátum 1944–45. II. Bánási, Szerémségi, Baranya, Muravidék. H. n., é. n.

³⁴ Aleksandar Kasaš: *Mađari u Vojvodini 1941–1946*, Filozofski Fakultet u Novom Sadu, Novi Sad, 1996.

ratnih zločinaca 1944/45-ből veszi. A mások által végzett helytörténeti kutatásokból pedig világosan kiderül, hogy adatai pontatlanok és nem ellenőrzöttek.³⁵ Könyvének hiányossága, hogy sehol nem említi, hogy számtalan ártatlan áldozat is van. Ahol van arra vonatkozó adat, hogy miért végeztek ki embereket, ott megemlíti,³⁶ ahol nincs, ott átsiklik e tény felett.³⁷ Van, ahol a kivégzések okaként ellenőrizetlen tényeket ír le.³⁸ A szerző gyakran beleesik abba a hibába, hogy bizonyos eseményekkel, vélt vagy valós bűnökkel próbálja igazolni a negyvennégyes történéseket. Időnként az olvasónak olyan érzése támad, mintha egy védőügyvéd szájából hallaná a védelem által elkövetett bűnök részrehajló megmagyarázását. Történelmi objektivitásról szó sem lehet, hiszen a magyar részről elkövetett gonosztetteket a nevén nevezi, míg a bosszúval kapcsolatban lényegesen árnyaltabban fogalmaz. Továbbá, sehol nem említi, hogy számtalan délvidéki helységben nem csak arról volt szó, hogy az OZNA egységei kivégezték a helyi magyarokat, hanem előtte néhány helyi szerb lakossal együtt heteken át tartó kínzásnak is aláve-

³⁵ Martonossal kapcsolatban 39 nevet említ (honnan veszi ezeket az adatokat, nem jelzi), holott a faluban kivégzettek száma 25. Az erre utaló hivatalos iratot a Martonossal kapcsolatos fejezetben tárgyalom. Sajnos rengeteg települést egyáltalán nem említ könyvében a kivégzésekkel kapcsolatban.

³⁶ Teszi ezt pl. Óbecsével kapcsolatban, ahol megjegyzi, hogy a kivégzett 98 áldozat közül, 66 részt vett a razziában, 19-en a Nyilaskeresztes Párt tagjai, 4-en a Vitézi Rend tagjai, 5 besúgó, 3 erőszak elkövető és egy fegyverrejtegető volt.

³⁷ Martonos, Horgos, Magyarkanizsa, Adorján esetében csupán egy (ellenőrizetlen) listát közöl az áldozatokról.

³⁸ Könyvének 167. oldalán említi, hogy Adorjánon a bosszúra azért került sor, „miután két partizánt lelőttek”. Nem lehet tudni, honnan veszi ezt az adatot. Adorjánnal kapcsolatos kutatásaimból kiderült, hogy két trešnjevaci szerbet – sehol nem bizonyított, hogy partizánokról van szó – és egy kanizsai zsidó malmost valóban kivégezték a magyar katonák és két nemzetőr, de az eset nem Adorjánon, hanem a falut a főúttal bekötő mellékúton történt.

tették a szerencsétleneket.³⁹ Számadatai is pontatlanok. Könyvében arra a téves következtetésre jut, hogy tulajdonképpen 1944–1945-ben kiegyenlítődt a szlávok és más nemzetiségűek elleni, valamint a magyarok elleni vérengzések mérete, áldozatainak száma.⁴⁰ Ennek tükrében Aleksandar Kasaš könyve semmiképpen nem tekinthető tényszerű és a kutatás minden területére kiterjedő munkának. Értékét azonban mindenképpen növeli, hogy az első szerb nyelvű munka a témával kapcsolatban.

Mint láthatjuk, a téma nagysága, az adatok hiányossága szükségessé teszi, hogy a helytörténészek a teljesség igényével kutassák az 1944–1945-ben elkövetett gyilkosságokat.

A helytörténeti kutatások lehetőségei közül ki kell emelni a helyi *levéltárak* kutatásának szükségességét. Sajnos a Népvédelmi Osztály (OZNA) iratai a mai napig nem hozzáférhetőek a történészek számára. Amíg ez nem változik, addig hiába állapodik meg a magyar és a szerb államfő kutatóbizottság felállításában. Eredményes munkát ezeknek az iratoknak az átvizsgálása nélkül nem lehet elérni.

Szerencsére a helyi levéltárak anyagából is rengeteg érdekes adat kerül elő erre a témára. A helyi monográfiák készítőinek ezeket a levéltári adatokat is tanulmányozniuk kell. Sajnos a legtöbb helyi levéltárnak erre a korra vonatkozó anyaga rendezetlen. (Sok helyen ezzel az indokkal nem engedélyezik a kutatást, mert hivatalosan csak a rendezett levéltári anyag kutatható.)

A Zentai Történelmi Levéltárban végzett kutatásaim során magam is tapasztaltam az iratok rendezetlenségét. Nem volt

³⁹ Helytörténeti kutatásaimból kiderül, hogy Magyarkanizsán és Martonoson is heteken át kínozták a begyűjtött magyarokat, mielőtt kivégezték volna őket.

⁴⁰ Matuska Márton: *Meddig jutottunk?* In: Rémuralom a Délvidéken. Atlantis Kiadó, Újvidék, 2004. 19.

minden a helyén. Az egyik legfontosabb iratot,⁴¹ melyben a Martonosi Népőrség értesíti a Zentai Parancsnokságot, hogy véget ért a razzia és a büntetőexpedíció kivégzett 25 vérengző magyart, az 1946-os iratok között találtam meg eldugva. További iratok is előkerültek. Ezekből tökéletesen kirajzolódik Magyarkanizsa városvezetése 1944 októberétől. Martonossal kapcsolatban szerényebb az anyag, míg Adorján esetében semmi nincs a levéltárban. A meglévő iratokból nyomon követhetőek az események is. Magyarkanizsa és Martonos Népfelszabadító Bizottsága is jelentésben számol be a zentai helyőrség parancsnokságának, hogy a városháza pincéjében vérengző magyarokat tartanak fogva.⁴²

Dokumenti iz istorije Jugoslavije címmel 1999–2000-ben megjelent sorozat negyedik kötete⁴³ tartalmazza a háborús bűnöket vizsgáló vajdasági bizottság által megállapított magyar háborús bűnösök névsorát. A listán összesen 3437 név szerepel. A névsorban számos, a Magyar Hadsereghez tartozó katonatiszt is szerepel. Amennyiben a helytörténeti kutatások során összegyűjtött neveket összehasonlítjuk az említett kötetben szereplő nevekkel, érdekes felfedezést tehetünk, miszerint a kivégzettek között elenyésző számú áldozat szerepel a háborús bűnösök névsorában. Mindenképpen hozzá kell tenni, hogy ez a lista nem bírósági ítélet alapján készült, hanem feljelentések, bemondások alapján. Tehát a listán szereplő személyek döntő többségénél a háborús bűn semmiféle bizonyítást nem nyert.

Összehasonlítottam ezt a listát az általam kutattott három helységben kivégzett magyarok névsorával és a következő ered-

⁴¹ TLZ, F: 122, Br. 11/22. novembra 1944.

⁴² TLZ, F: 122, broj 32/1944. god.; TLZ, F: 115, broj 73/1944.

⁴³ *Dokumenti iz istorije Jugoslavije. IV. kötet. Državna komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača iz Drugog svetskog rata.* Szerk.: Prof. dr Miodrag Đ. Zečević – Jovan P. Popović. Beograd, 2000.

ményre jutottam: a magyarkanizsai kivégzettek közül – ahol eddig 54 nevet sikerült azonosítani – egy helyi magyar neve van ezen a listán. A kivégzett 25 martonosi közül 3, az 56 meggyilkolt adorjáni közül pedig egy sem szerepel az iratban. Az említett háborús bűnösök listáján szereplő személyek bűnössége sem bizonyított.

A levéltári kutatásokból kiderült, hogy Magyarkanizsán és Martonoson a helyi Népfelszabadító Bizottság is készített külön listát a háborús bűnösökről.⁴⁴ A későbbi kutatásaim bebizonyították, hogy ezeken a listákon legnagyobb részben olyan személyek vannak feltüntetve, akik a partizánhatalom előtt távoztak a városból. Indoklás, mellyel bizonyítást nyerne az említett személyek bűnössége, nem található. Inkább arról lehetett szó, hogy az elhagyott ingatlanok birtokbavétele egyszerűbb volt, ha az elmenekült tulajdonost háborús bűnössé nyilvánították.

Nagyon fontos kimondani, ami ma már bizonyított, hogy ezek a kivégzések Tito tudtával és beleegyezésével történtek, a legtöbb helyen szervezetten, a partizánalakulatok tevékeny részvételével. Felelőtlen viszont az a kijelentés, hogy ezeket a kivégzéseket csak a hivatalos partizánalakulatok, az ún. büntetőszázadok hajtották végre. Számos helytörténeti munka rámutat arra, hogy sok helységben a civil szerb lakosság is részt vett a magyarok likvidálásában és kínzásában.

A levéltári vizsgálódás lehetőséget ad számunkra, hogy bepillantást nyerjünk a hatalmi viszonyok alakulásába is városonként, falvanként. Megtudhatjuk, kik lettek a város vezetői az impériumváltást követően, hiszen ezeknek a személyeknek egy részét is felelősség terheli az elkövetett gaztettekért.

Amit nem képes megoldani a levéltár, könyvtár, adattár, azt pótolhatja a *szóbeli közlés*. Az 1944–1945-ös téma pedig olyan, aminek kutatása során nem elég csak az írott forrásokra hivat-

⁴⁴ TLZ, F:115, Br. 184.; TLZ, F: 122, Br. 122/1944.

kozni, annak ellenére, hogy a szaktörténészek szűkebb szektáiban máig szilárdan tartja magát az a megállapítás, hogy forrásértékű információként kizárólag az írott anyagokat lehet és szabad felhasználni.

Az okirat-hamisítást már nagyon régen kitalálták és ebben az esetben egy olyan rendszer iratait vizsgáljuk, ami ezt a témát titkolta, elkente, a történelmet pedig hamisította. Természetesen nem csak hamisításról beszélhetünk ebben az esetben. A partizánhatalom kezdeti szakaszában az iratokat meglehetősen hanyagul kezelték. Az általam vizsgált iratok, de még a háborús bűnöket vizsgáló bizottság listája is számos hibát, elírást tartalmaz. Sok név különböző helyesírással kétszer is a listán szerepel.

Vannak adatok, amelyekről, és áldozatok, akiről soha sehol nem jegyezték le semmit. Ezeket az adatokat csak a szemtanúk visszaemlékezéseiből tudhatjuk meg. Ugyanez a helyzet a gyilkosokkal kapcsolatban. Kilétüket még inkább homály fedi. A történelmi hitelességhez viszont az ő személyazonosságuk feltárása is hozzátartozik. E nélkül nem lehet teljes a kutatómunka. Ebben is segítségünkre lehetnek az egykori, még élő szemtanúk. Ezt a témát a kutatók – történészek és nem történészek – semmiképpen nem kerülhetik meg, ha munkájukat a teljesség igényével kívánják elvégezni.

Sajnos az idő is az oral history alkalmazó kutatókat szorítja. Míg a levéltárak dokumentumai megmaradnak, addig a szemtanúk, egykori visszaemlékezők az idő múlásával meghalnak.⁴⁵ Olyan veszteség ez, amit a későbbiekben nem lehet pótolni.

Az oral history módszere sem mentes a buktatóktól. Amikor a szóbeli közlésre hagyatkozunk, időnként összefuthatunk olyan tényközlőbe is, aki nem szolgáltat számunkra pontos adatokat.

⁴⁵ A kutatásokat 1992-ben kezdtem. Az eddig megkérdezett szemtanúk 70 %-a időközben elhunyt.

Adódhat ez feledékenységből, a téma iránti érzékenységből, vagy rosszakaratból is. Ezért ezeket az információkat alaposan ellenőrizni kell, hiszen csak a kellőképpen ellenőrzött adatok segítik a történelemtudományt a tények feltárásában.

Talán a helytörténészek számára egy további lehetőség a *helyi plébániák anyagának átvizsgálása*. Főleg olyan helységeekben kellene ezt elvégezni, ahol nem is lehet pontosan tudni, hány embert végeztek ki. Összehasonlítva a születések és a halálozások időpontját, ki lehetne szűrni azokat, akik nem ott haltak meg, ahol születtek. Mivel sokan elköltöztek, nincsenek benne ezekben az egyházi könyvekben, de legalább egy támpont, amelyből ki lehetne indulni.

További lehetőség a *korabeli könyvek*,⁴⁶ *dokumentumok, újságok* átvizsgálása. Ezekben a könyvekben számos névadattár – némelyikben fényképes adattár – található azokról a személyekről, akik valamiféle hazafias tevékenységet folytattak 1941 és 1944 között. A *Délvidék hadtörténete* című könyv az első világháborút megjárt délvidékiek fényképes adattárát tartalmazza. Az ezekben a kiadványokban szereplő személyek valószínűleg célpontjai voltak a megtorlásnak. Ezeknek az átvizsgálása során valószínű, hogy további áldozatok fedhetők fel.

A helytörténeti vizsgáldást – ez is a történelem része – ki kell terjeszteni azokra a helyi lakosokra is, akik a magyar haderővel *távoztak* a Délvidékről és Magyarországon, illetve más országokban telepedtek le. Így a migrációval kapcsolatban is pontosíthatók az adatok.

Mindemellett a helytörténetnek fel kell tárni a *gyilkosságokban részt vevő személyek* nevét. Fontos, hogy rájuk ne partizán-

⁴⁶ *Délvidéki emlékkönyv. Megtiportak.* Összeállította: Gyimesi Jenő Balázs. Újvidék, 1942.; *A visszatért Délvidék.* Szerkesztette: Csuka Zoltán. Budapest, 1941.; *Délvidék hadtörténete.* Szerkesztette: De Sgardelli Caesar. Budapest, é. n.

hősként, hanem gyilkosként emlékezzen az utókor és a történelemtudomány.

Magyarkanizsa, Adorján és Martonos vesztesége

Magyarkanizsán az eddigi kutatásaim során 54 kivégzett áldozat nevét sikerült összegyűjteni. Az áldozatok száma azonban jóval több. A visszaemlékezők szerint 89. Vannak adatok, amelyek 300 feletti áldozatot feltételeznek, ebbe azonban valószínűleg a környező települések áldozatait is beszámolták. A kutatások során a visszaemlékezők főleg olyan személyeket neveztek meg a gyilkosságok szellemi, illetve cselekvő résztvevőjeként, akik 1941 előtt Kanizsán laktak. Említésre méltó, hogy egy 1949-ben készült holtá nyilvánítási okiratból kiderül, hogy az illetőt 1944. november 21-én vagy 22-én az ún. „expedíciós század” ismeretlen helyre vitte, ahonnan soha nem tért vissza. Elképzelhető, hogy Zenta, Becse és egyéb helységek mellett a kanizsai kivégzésekben is részt vett Petar Relić-Čedo vajdasági OZNA-főnök halálszázada is.

Az embereket Kanizsán a kivégzés előtt heteken át szörnyű eszközökkel kínozták, csonkították. Sztálin-kesztyűt vágtak beléjük, szögeket vertek a körmük alá, szíjat hasítottak a hátukból. Az agyonvert embereket lovas kocsin, a még élőket dróttal összekötözve hordták a vesztőhelyre. Kanizsán három tömegsír-ról tudunk a Tisza mentén. Hála a visszaemlékező tanúknak, ezeknek a helye pontosan ismert. A helyi gyilkosok, és a kínzások elkövetőinek többségének kilétét szerencsére megőrizte az emlékezet.

Sok olyan személyről tudunk, akik a magyar hadsereggel elhagyták a Délvidéket. Például Grimm Ferenc helybéli rádiókereskedő, akinek a félnivalója abból adódhatott, hogy 1941. április 12-én motorkerékpáron személyesen indult el Horgos felé,

üdvözölni a beérkező magyar honvédeket. E „bűne” miatt neve szerepel a háborús bűnöket kutató bizottság listáján.

Adorján véresvesztesége 1944-ben 56 fő. Nevük Firányi Lajos helyi plébánosnak köszönhetően maradt fenn az utókor számára, aki a kivégzett falubelieket az eseményeket követően feljegyezte a templom halotti anyakönyvébe. A kivégzést egy 17 főnyi – főleg kanizsai szerbekből álló – csoport végezte, 1944. október 31-én. Lovas kocsival érkeztek a faluba, majd összetelrelték a népet a piactérre, ahol kiválogattak egy csoportot, akiket a Tisza partján lemészároltak. A tett civil kezdeményezés volt, nem a hivatalos partizánegység hajtotta végre. Ezt bizonyítja, hogy az áldozatok között volt Sindeles István juhász, a kommunista párt helyi aktivistája is.

Martonoson a kivégzett helyi magyarok száma 25. Magyarkanizsához hasonlóan itt is heteken át folyt a begyűjtött emberek kínzása, amit kizárólag a helyi szerbekből alakult csoport végzett. Martonoson 1944. november 21-én hajnalban megjelent a Vajdasági Rohambrigád I. zászlóaljának két szakasza és karöltve a helyi szerb fegyveresekkel egy tömegsírba lőtte a begyűjtött magyarokat. Erről hivatalos irat is készült,⁴⁷ ami a Zentai Történelmi Levéltárban található. Ennek segítségével bizonyítható, hogy Martonoson a kivégzést a helyiek a reguláris partizánalakulat segítségével hajtották végre. A tömegsír helye és a helyi gyilkosok nevének többsége ismert.

A kutatás folyik, és a megjelent és megjelenő publikációk, helytörténeti kutatások sokasága segítségével kiteljesedhet a Délvidék területén történt vérengzés teljes képe, dokumentumként mellékelve a legfontosabb bizonyítékot: a kivégzettek névsorát.

Aminek pedig ezután kell következnie, az az ártatlanul meggyilkoltak rehabilitációja, majd újratemetése. Egy Európai

⁴⁷ TLZ, F: 122, Br. 11/22. novembra 1944.

Unió felé tartó országnak tennie kell azért, hogy ezek az ártatlanul megkínzott és legyilkolt emberek ne a töltésoldalakban, az erdőkben, buszpályaudvarok, szemételepek, vagy dögtemetők alatt pihenjenek...